

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2018

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 7.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**Mekgwa ya go swaya tekatlhaloganyo**

- Ka lebaka la gore nepo e lebešitšwe go kwešišo, mopeleto le polelo tša go phošagala dikarabong ga tša swanela go šetšwa, ka ntle le ge fela diphošo tša mohuta woo di fetola tlhalošo/kwešišo. Diphošo di swanetše go bontšhwa. Ge molekwa a diriša mantšu a polelo yeo a sa lekwego ka yona, hlokomologa mantšu ao, gomme ge karabo e tšweletšwa gabotse, se mo fokoletše meputso. Le ge go le bjalo, ge lentšu la polelo ye nngwe le dirišwa mo sengwalong gomme le nepiša karabo, gona karabo yeo e tla amogelwa.
- Mo go dipotšišopulego, ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ge go nyakega dikarabo tša lentšu le tee, gomme molekwa a fa lefoko ka moka, swaya karabo ya nnete ge fela lentšu la nnete/karabo le thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi goba tše tharo di nyakega gomme gwa fiwa tše ntši, swaya fela tše pedi goba tše tharo.
- Amogela mebolelwana.

POTŠIŠO YA 1

1.1	1.1.1	Parapara.	(1)
	1.1.2	Ponelopele ya gore leina la Mmadikoloto le lebišitše go motho yo a nago le dikoloto tše dintši/motho wa go rata dikoloto.	(1)
	1.1.3	O se mothofaditše ka ge a re se ile sa ba sa hwa lentšu (Ke motho fela yo a nago le lentšu).	(1)
	1.1.4	• O phela bophelo bja go feta mogolo wa gagwe • Go gana go phalwa • Go se kgotsofatšwe ke seo a nago le sona	(3)
	1.1.5	Temana ya boraro e laetša ka moo Mmadikoloto a babjago ka lebaka la go imelwa ke mekitlana yeo a sa kgonego go e lefela mola temana ya bošupa e laetša ka moo Mmadikoloto a ilego a thušega ka go tšea maele a Bonolo Sekudu go tšwa tebetebeng ya mekitlana.	(2)
	1.1.6	• Molaetša ke gore batho ba hlokomele batho bao ba ratago motho ge a na le sa gagwe • Batho ba rata motho ge a sa phela gabotse, ge a thoma go ba le mathata ba a mo katoga • Megabaru mo bophelong e ka go hlolela mathata (TŠE PEDI fela)	(2)
	1.1.7	• Go be le dithutotliahlo mabapi le tšhomišo ya tšhelete • Megolo ya batho e oketšwe kgafetšakgafetša • Go fokotšwe ditefelo tša lešokotšo la mmušo	(3)

- 1.1.8
- O be a le ka fase ga kgatelelo ya mekitlana le monagano
 - O be a nyaka thušo, ka fao o be a tshepha motho yo mongwe le yo mongwe/o kgakanegong/tlalolong
 - O be a na le letšhogo la go tlo tšeelwa diphahlo ka gae, o ngwadišitšwe *Credit Bureau* le go išwa kgorong ya tsheko (3)
- 1.1.9
- Go se tshephe motho yo o sa tsebego ka yena
 - Go ela šedi dikeletšo tša maleba tšeo di ka go thušago go tšwa mekitlaneng (2)
- 1.1.10
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- O ipolaile ka go rata go phadišana le bao ba mo fetago ka ditseka
 - O ipolaile ka go se kgotsofatšwe ke mogolo wa gagwe
 - O ipolaile ka lebaka la go ba le megabaru (TŠE PEDI fela) (2)
- 1.2
- 1.2.1 C/Imelwago ke mekitlana. (1)
- 1.2.2 Mokotlana wa gagwe o tlemilwe mafelelong ka ge o tletše. (1)
- 1.2.3 Setšweletšwa se laetša motho yo a imelwago ke mekitlana mola temana ya 3 e laetša mathata ao motho a ikhwetšago a le ka gare ga wona mabapi le tebetebe ya mekitlana. (2)
- 1.2.4 Ke taetšo ya gore mekitlana ye ke ye mentši. (1)
- 1.2.5 Go se eme thwii ke taetšo ya gore o na le mathata, o phela boima ka ge a imelwa ke dikoloto tša gagwe. (1)
- 1.2.6
- Ge a ka fokotša morwalo wa dikoloto wo a o rwelego
 - Ge a ka latela lenaneo la tšhomišo ya tšhelete ka mokgwa wa maleba
 - A phela bophelo bja go lekana le mogolo wa gagwe (TŠE PEDI fela) (2)
- 1.2.7
- Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Maikutlo a manyami/pefelo
- Batho ba go adimiša ditšhelete ba dira gore batho ba imelwe ke mekitlana ka ge tswala ya bona e le godimo.
 - Ba bangwe ba baadimiši ba ditšhelete ba tšeela batho dikarata tša pankaga gore ba se ba tšhabele ka tšhelete (E TEE fela) (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2****Mokgwa wa go swaya kakaretšo:**

Ge go swaiwa go tla hlokomelwa dintlha tše bohlokwa gomme gwa tlogelwa tša go hloka mohola.

Kakaretšo e swanetše go swaiwa ka mokgwa wo o latelago:

- **Kabo ya meputso:**

- Meputso ye šupa (7) e abelwa dintlha tše šupa (7) (Moputso o 1 go ntlhakgolo ye nngwe le ye nngwe)
- Meputso ye meraro (3) e abelwa polelo
- Palomoka ya meputso: (10)

- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a sa tsopola go tšwa temaneng:**

- Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3
- Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5
- Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7

- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalotše dintlha:**

- Ngwalollo ya dintlha tše 6–7: se abe moputso wa polelo
- Ngwalollo ya dintlha tše 1–5: aba moputso o 1 wa polelo

ELA HLOKO:

- **Palo ya mantšu:**

- Baswai ba swanetše go kgonthišiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego.
- Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse. Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.

Mohlala wa karabo:

Ndileka Mandela o hlohleletše batho go thuša barutwana bao ba hlokago. O kgopetše setšhaba go ithaopa go thuša dikolo tlhokomelong ya bana. Dikolong go be le dieta tšeo di ka fiwago barutwana bao ba hlokago. O hlohleletše setšhaba le go thuša barutwana ka mapai nakong ya marega. Thekgo go tšwa go setšhaba ka moka e tla fa barutwana mafolofolo a go ithuta. Barutwana ba lokela go fiwa dibaka tša go lekana tša thuto. O hlohleletše barutwana go hlokomela thuto. O tutueditše setšhaba go ba ngatana e tee thutong ya bana ka moka.

	DINTLHA KA MOKGWA WA GO NGWALOLLA		DINTLHA KA MANTŠU A MOLEKWA
1	'O dirile boipiletšo bja gore batho ba ithaope go fana ka dieta le mapai dikolong.'	A	Ndileka Mandela o hlohleeditše batho go thuša barutwana bao ba hlokago.
2	'O kgopetše setšhaba gore se kgate tema tlhokomelong ya bana.'	B	O kgopetše setšhaba go ithaopa go thuša dikolo tlhokomelong ya bana.
3	'Dikolong go dule go na le dieta tšeo di ka fiwago barutwana ba mohuta wo.'	C	Dikolong go be le dieta tšeo di ka fiwago barutwana bao ba hlokago.
4	'Barutwana ge ba se na mapai a go robala marega ba tlo tsenwa ke phefo ba lwala gomme ba palelwa ke go ya sekolong.'	D	O hlohleeditše setšhaba le go thuša barutwana ka mapai nakong ya marega.
5	'Se se tla dira gore barutwana ba be le mafolofolo dithutong tša bona.'	E	Thekgo go tšwa go setšhaba ka moka e tla fa barutwana mafolofolo a go ithuta.
6	'Ga se barutwana ka moka bao e ka bago baetapele ba ka moso eupša morutwana yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go fiwa sebaka sa go ithuta.'	F	Barutwana ba lokela go fiwa dibaka tša go lekana tša thuto.
7	O tšwetše pele ka gore bengdikgwebo, dikhamphani le dikereke di ithaope go thuša dikolo.	G	O tutueditše setšhaba go ba ngatana e tee thutong ya bana ka moka.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**Mekgwa ya go swaya KAROLO YA C**

- Mopeleto:
 - Dikarabo tša lentšu le tee di swaiwe go ba tše di nepagetšego le ge mopeleto o phošetšego, ka ntle le ge phošo e fetola tlhalošo ya lentšu
 - Dikarabong tša lefoko le le phethagetšego, mopeleto wo o phošetšego o tlo lahlegelwa ke meputso ge phošo e tšwelela mo go sebopego sa polelo ye go lekwago ka yona
 - Ge go lekwa kopafatšo, karabo e swanetše go bontšhwa ka nepagalo
- Dibopego tša polelo di swanetše go nepiša popopolelo, di be di tšweletšwe ka botlalo mafoko go ya ka taelo
- Mabapi le dipotšišokopana tša go fapafapana tša go kgethwa, amogela BOBEDI tlhaka ya go nyalelana le karabo ya go nepagala LE/GOBA karabo ya go nepagala ya go ngwalwa ka botlalo

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 C/Seswantšho sa legare. (1)
- 3.2 Wa reka o rekile/hlwekile hlwekihlweki (1)
- 3.3 Fonte ye kgolo e tšweletša molaetša wa papatšo le goga šedi ya moreki mola fonte ye nnyane e thekga seo se tšweletšwago ke fonte ye kgolo. (2)
- 3.4
- Hlwekihlweki
 - Moo go dirišetšwego legare le, go šala go hlwekile go fetiša (2)
- 3.5 Bannatia, le laetša gore mohuta wa legare la *martor* le dirišwa ke banna ba go tia (ba go ba le maledu). (2)
- 3.6
- Legare la bannatia fela, ke molaetša wa go bontšha gore basadi ga ba swanela go šomiša legare le
 - Banna bao e sego bannatia ba kgethollwa ka ge ba se ba swanela go šomiša mohuta wo wa legare (2)

[10]**POTŠIŠO YA 4**

- 4.1 A/Makalo. (1)
- 4.2 Ge e le lena bakgalabje, le tšwafa ka la gore dibjana di hlatswiwa ke basadi fela! (1)
- 4.3 Pudula ya 1 ke ya go bolela mola ya 3 e le ya go nagana. (2)
- 4.4 O šomišetše maatla a bonna bošaedi e le mokgwa wa go laetša gore o fenya mosadi ka gore:
- Ge nka se di hlatswe o tla ntirang?
 - Poo ke nna ka mo! (2)

- 4.5
- Di laetša gore seboledi se šomiša segalo sa godimo
 - Di laetša gore seboledi se befetšwe
- (2)
- 4.6
- Mokgalabje o dirišitše nyenyefatšo go tšweletša maikutlo a lenyatšo
Mohlala: Mokgekolwana towel!
 - Go hlomeseditšwe moselana wa –ana go leina le mokgekolo
- (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Lešalašupi – tše.
Kgato – ya mathomo. (2)
- 5.2 Dijo tše dintši ga di kgone go šomišwa ke mmele ka nako e tee. (1)
- 5.3
- tše bohlokwa – sehlophantšu sa leamanyi(ina)
 - wo mokaone – sehlophantšu sa lehlaodi
- (2)
- 5.4 Go se je mmoto wa dijo – Modirišogo. (2)
- 5.5 Balekwa ba tla tšweletša ditlhalošo tša go fapana.
Mohlala:
- Mma ga a rate senkgwa sa go tlotšwa makhura a mantši
 - Efang tate makhura a go tlola maoto
 - Ga se ba fihla ka nako ka ge sefatanaga sa bona se fedile makhura
 - Nama ye ya nku e tletše makhura fela
(TŠE PEDI fela)
- (2)
- 5.6 O dirišeditšwe go laetša taelo ka bontšing. (1)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70